

Редколегія:

Утюж І. Г. – завідувач кафедри суспільних дисциплін ЗДМУ, доктор філософських наук, професор;

Мегрелішвілі М. О. – кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних дисциплін ЗДМУ;

Касаткіна К. А. – викладач кафедри суспільних дисциплін ЗДМУ.

Збірник матеріалів наради-семінару завідувачів кафедр (курсів) соціогуманітарних дисциплін медичних та фармацевтичних факультетів ЗВО України «Шляхи підвищення якості підготовки студентів і аспірантів медичних університетів в контексті викладання соціогуманітарних дисциплін». – Запоріжжя: ЗДМУ, 2020. – 112 с.

Автори матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наданої у доповідях інформації й точність наведених цитат. Точка зору автора не завжди може співпадати з позицією редколегії.

РЕФОРМА ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ І ТРАНСФОРМАЦІЇ ЇЇ ЗМІСТУ

Вергелес К. М., Куліш П. Л., Школьнікова Т. Ю., Вергелес Т. М.

Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова

Реформа освіти в Україні (вищої зокрема) зіштовхнулася не лише з цілим рядом перепон на шляху її реалізації, але й відкрила низку проблем розв'язання яких стало життєво необхідним для її подальшого розвитку. Серед таких проблем є й завдання формування нових стандартів освітніх програм та методик підготовки фахівців, відповідно до сучасних європейських вимог освіти і науки, зокрема, щодо викладання філософії і соціогуманітарних дисциплін. Останні роки ситуація, що пов'язана з їх викладанням, мала і має риси колізії мети і результатів. Априорно всі переконані у великому значенні і високому призначенні філософії та соціогуманітарних дисциплін, апостеріорно всі пересвідчуються у вкрай низькій ефективності навчальних курсів. Пояснюючи таку низьку ефективність, звично вказують на нестачу навчальних годин, якісної навчальної літератури, а також випадковий підбір викладацьких кадрів. Проте, головною причиною, мабуть, є те, що зазначені дисципліни ще й досі не знайшли свого належного місця в системі вищої освіти України.

На нашу думку, сучасна філософія в комплексі з філософськими дисциплінами (деонтологія, логіка, аксіологія, культурологія тощо) у вузі мають виконувати не лише світоглядні функції, а й функції інтегратора освіти, тобто використовуватись у навчанні як засіб організації і критичного осмислення всіх знань, що набуваються. Для цього доцільно викладати дані дисципліни в контексті сучасної когнітології – спеціальної наукової дисципліни, у віданні якої знаходяться питання, що пов'язані з специфікацією масивів знань, з пошуком раціональних способів репрезентації знання у свідомості людини і в комп'ютері, з трансформацією і трансляцією знання тощо. Когнітологія – це теорія знання, а в прикладному аспекті – теорія навчання.

Для кращого розуміння того, що знаєш, доцільно мати уявлення не лише про предмет знання, а й про саме знання. Іншими словами, доцільно мати уявлення про те, з яких компонентів складається дана система знань, як вони пов'язані між собою, з яких джерел, якими засобами і як саме набуті, як і для чого дане знання передбачається використовувати і як воно співвідноситься з іншими видами та типами знань. Доречно звернути увагу на особливості концептуального апарату, що використовується, тобто на способи утворення понять і постановки проблем, на специфіку обґрунтування, рівень довідності міркувань, на систему оцінок значимості отримуваних наукових результатів. Головним уроком історії науки 20-го століття є те, що всі ці питання, які складають зміст так званої "метанаукової рефлексії", виявились не "зовнішніми", а "внутрішніми" питаннями самої науки.

Одним із недоліків сьогоденної вищої освіти в Україні є недостатній рівень філософсько-когнітологічного опрацювання масивів знання, що транслюється. Більшість навчальних дисциплін викладається шаблонно. Це

проявляється навіть в єдиній лекційно-семінарській структурі курсів. При цьому, звичайно, враховується специфіка предмета, але не специфіка знання про предмет. Тому у студентів складається наївне враження про те, що терміни “науковий факт”, “теорія”, “аксіома”, “принцип”, “закон”, “гіпотеза”, “проблема” мають одні й ті самі значення в різних галузях знання. Не кожен замислиться над тим, чи має, наприклад, слово “істина” одне й те саме значення в літературознавстві, філософії, фізиці і математиці, чи є “істинність” доречною оцінкою будь-якого знання. Існуюче ототожнення “знання” з “істинним знанням” сприяє нівелюванню відмінностей між природничими і гуманітарними науками, наукою і містикою тощо, а це, зазвичай, призводить до втрати орієнтирів у духовній культурі. Якщо уявлення про єдність світу і ідеал єдності знання про нього вважати великою істиною, то є сенс замислитись над реальним розмаїттям видів і типів знання, над різними відтінками пізнавального ставлення людини до світу. Це особливо значимо саме тепер, на початку 21-го століття, коли різко зростає питома вага міждисциплінарних досліджень і зв'язків, більшість відкриттів здійснюється у суміжних царинах, триває інтенсивний міжгалузевий обмін науковими ідеями та методами. Демаркація наукових знань, мабуть, завдяки тій таки діалектиці, виявляється необхідною передумовою відрефлексованої, тобто доцільної, інтеграції наукового знання. Цілком природно, що інтеграційні процеси в освіті мають відповідати тому, що відбувається сьогодні в науці.

Велика кількість навчальних дисциплін у вузівській програмі часто розглядається як фактор, що знижує якість освіти. І все таки, ми гадаємо, що у вузах відчувається потреба в розробці нових навчальних дисциплін “другого порядку”. Йдеться про систематичне навчання навчанню, яке сприятиме формуванню усвідомленого і відповідального ставлення студента до того, чим він займається. Ми припускаємо, що таку функцію може виконувати синтетичний курс філософії і когнітивної логіки. Навіть якщо людина розглядає освіту як “товар”, який збирається “обміняти” на фах, якого прагне здобути, вона має право знати, за що “платить гроші”. Людина повинна вміти самостійно оцінювати якість знання, що транслюється, і якість самої трансляції. Якщо освіта має для людини особистісне, екзистенціальне значення, тоді навчання для неї – це не та діяльність, що припиняється після закінчення вузу. Такій людині навчальна дисципліна, що пропонується, допоможе сформувати “ціннісний стержень” освіти, на засадах якого вона зможе постійно поповнювати і удосконалювати індивідуальну базу знань.

Загалом кажучи, система вищої освіти повинна вирішувати значно складніші і гуманніші завдання, ніж просто трансляція знань. Вона повинна допомогти людині знайти своє покликання (“сродну працю” за Г. Сковородою), переконатися у вірності зробленого вибору, сприяти не лише опануванню системою знань, а й свідомому обранню і прийняттю певної системи духовних цінностей. Без розв'язання проблеми ефективного привласнення знань, тобто формування особистісного знання і особистісних смислів у пізнавальній діяльності, освіта залишиться сферою маніпулювання масивами відчуженого

знання і сприятиме тотальному зростанню відчуження – цього своєрідного виду ”соціальної ентропії”.

Призначення синтетичного курсу філософії і когнітивної логіки – допомоги студенту увійти в дисциплінарний науковий дискурс. Термін ”дискурс” у даному випадку вживається не в лінгвістичному, а в епістемологічному значенні. Він позначає сукупність умов, що визначають специфіку дослідження і забезпечують комунікацію в дисциплінарному співтоваристві, тобто дозволяє фахівцям (залишаючись в тематичних межах заданих предметною визначеністю знання) оцінювати конкуруючі гіпотези, теорії, підходи і парадигми. Іншими словами, дискурс – це сукупність умов, що дозволяють фахівцям розуміти один одного навіть тоді, коли вони між собою не погоджуються. Отже дане поняття близьке за змістом поняттю ”комунікативний дискурс” Т. А. ван Дейка і є уточненням та раціоналізацією поняття ”епістема“, що запропоноване М. Фуко. Без первинної дискурсивної орієнтації неможливе не лише привласнення знання, а й, навіть, адекватне розуміння фахової інформації.

Теоретична частина курсу може бути представлена чотирма темами: ”Раціональність”, ”Знання”, ”Розуміння”, ”Пояснення”. За загальним задумом курсу центральною є проблема розуміння. Одна з основних цілей – допомогти студенту навчитися контролювати і керувати процесом розуміння. На це спрямоване і опанування сучасними методами філософського, логічного і логіко-семантичного аналізу. Слід мати на увазі те, що вищий рівень дискурсивного розуміння наукової ідеї передбачає можливість її розвитку. Особистісно привласнити науковий результат – це зуміти побачити в елементі сталого знання паростки нових проблем, у тексті зверненому до тебе, бачити не лише повідомлення, а й долучення до таємниць продуктивного діалогу, адже думати – це сперечатися з самим собою, тощо.

Література:

1. Величковский Б. М. Современная когнитивная психология. – М., 1982.
2. Виноград Т., Флорес Ф. О понимании компьютеров и познания // Язык и интеллект. – М., 1995.
3. Ишмуратов А. Т. Логические схемы рациональности // Логика и проблемы рациональности. – К., 1993.

ПРОВІДНА РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Жадько В. А.

Запорізький державний медичний університет

Актуальність проблеми. Нині у ВНЗ склалась дивна ситуація. З одного боку, Закон України «Про вищу освіту» ставить перед ними завдання «утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних